

PROF. DR.

HALUK

YAVUZER

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ

*Doğum öncesinden
ergenlik sonuna...*

Remzi Kitabevi

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ

PROF. DR. HALUK YAVUZER meslek yaşamına 1965 yılında başlamış, “Çocuk ve Gençlik Psikolojisi”ni uzmanlık alanı olarak seçmiştir. Öncülüğünde açılmış olan “Ana-Baba Okulları”nda, anne ve babaların eğitimi ve çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurabilmeleri amaçlanmıştır.

1989 yılından beri 27 ilde açılan ve 20 bini aşan ana-babaya hizmet götüren bu etkinliğin yanı sıra Dr. Yavuzer, öğretmenlerin eğitimini amaçlayan “Öğretmen Sohbetleri”ni de yurt düzeyinde yayma çabasındadır.

Yavuzer, yayınlarının çoğunda, bilimsel bulguları hayata geçirecek ana-babaları çocuk eğitimi konusunda aydınlatmayı hedeflemiştir. Doktora sonrasında İngiltere’de alanıyla ilgili araştırmalar yapan Yavuzer’in, yurtiçi ve yurtdışında yayınlanmış çok sayıda bilimsel çalışması bulunmaktadır.

Yavuzer beş yıl süreyle Darüşşafaka Cemiyeti Yönetim Kurulu üyeliğinin yanı sıra fakültesini temsilen iki dönem İstanbul Üniversitesi Senatosu üyeliği, altı yıl Fakülte Yönetim Kurulu üyeliği, sekiz yıl da Üniversitelerarası Kurul, Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme Doçentlik Temel Alan Danışma Komisyonu üyeliği yapmıştır. *Ana-Baba Okulu* ve *Evlilik Okulu* adlı kitapların editörlüğünü üstlenen Dr. Yavuzer, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü’nde öğretim üyesidir.

Çocukluk, yetişkinlik ve mesleğe giriş dönemine ilişkin anılarını *Taş Sektirirken Anıların Suyunda* (2011) adlı kitabında toplayan Yavuzer’in diğer yayınları şunlardır: *Çocuk ve Suç*, *Çocuk Psikolojisi*, *Ana-Baba ve Çocuk*, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, *Children Draw and Tell*, *Resimleriyle Çocuk*, *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, *Okul Çağı Çocuğu*, *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*, *Gençleri Anlamak*, *Anne Olmak*, *Yeni Kuşak Anne-Babalar ve Çocukları* (Haluk Yavuzer - İlkey Demir), *Mutlu Yaşlanmak*.

yavuzerhaluk@gmail.com

Prof. Dr.
Haluk Yavuzer

Çocuk Psikolojisi

Remzi Kitabevi

*Sevgili eşim Nurgül
ve oğlum Cem
Yavuzer'lere...*

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ / Prof. Dr. Haluk Yavuzer

© Remzi Kitabevi, 1990

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Neclâ Feroğlu
Kapak düzeni: Ömer Erduran
Kapak görseli: Tatiana Kostareva/123RF

ISBN 978-975-14-1644-5

BİRİNCİ BASIM: 1987

KIRK SEKİZİNCİ BASIM: Eylül 2024

Kitabın bu basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İçindekiler

SUNUŞ

GİRİŞ

ÇOCUK PSİKOLOJİSİNİN KONUSU, TARİHÇESİ VE YÖNTEMİ

Çocuk Psikolojisinin Konusu, 13

Çocuk Psikolojisinin Kısa Bir
Tarihçesi, 13

*Batılı Düşünür ve Eğitimcilerin Çocuk
Psikolojisi Konusundaki Görüşleri, 14;
Türk-İslam Düşünür ve Eğitimcileri-
nin Çocuk Psikolojisi Konusundaki
Görüşleri, 15*

Çocuk Psikolojisinde Yöntem, 18
*Çocuk Psikolojisinde Kullanılan Yön-
temler, 18*

BÖLÜM 1

GELİŞİMİN İNCELENMESİ

Gelişimin Tanımlanması, 24

Gelişimin Temel İlkeleri, 25
Gelişimin İncelenmesi, 25

Gelişimin Evreleri, 26

*1. Doğum Öncesi Dönemdeki Gelişim,
26; 2. Doğum Sonrası Dönemdeki Ge-
lişim, 30*

Bedensel Gelişim, 30

*Büyüme Dönemleri, 31; Bedensel Ge-
lişimi Etkileyen Temel Faktörler, 32;*

*İlk Beş Yılda Gelişim Modeli ve Kritik
Yaşlar, 33; Bedensel Gelişimin Yönü,
35*

Bilişsel (Cognitive) Gelişim, 36

Motor Gelişim, 39

Dil Gelişimi, 40

Duygusal (Emotional) Gelişim, 41
*Olgunluğun Rolü, 41; Öğrenmenin
Rolü, 41; Çocuk Heyecanlarının Ka-
rakteristikleri, 42*

Sosyal Gelişim, 43

*Sosyal Gelişimin Boyutları ve Ölçme
Sorunları, 44; Sosyalleşmenin Öğre-
nilmesi ve Sosyal Tipler, 45; Sosyal
Uyumun Ölçütleri, 47*

BÖLÜM 2

BEBEKLİK DÖNEMİNDEKİ GELİŞİM

Bedensel Gelişim, 49

Temel Fizyolojik Gereksinmeler, 53

Bilişsel (Cognitive) Gelişim, 56

Motor Gelişim, 60

Motor Becerilerin Gelişimi, 63

Dil Gelişimi, 63

Duygusal (Emotional) Gelişim, 69
*Bebeklikte İlk Heyecanlar, 69; Bazı Ti-
pik Heyecan Biçimleri, 70; Freud ve
Erikson'a Göre Duygusal Gelişim, 74*

Sosyal Gelişim, 78

BÖLÜM 3

**İLK ÇOCUKLUKTA
GELİŞİM**

Bedensel Gelişim, 82

Bilişsel (Cognitive) Gelişim, 83

Motor Gelişim, 86

Dil Gelişimi, 87

*Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler, 90;**Dil Eksiklikleri, 92; Kekemelik, 92*

Duygusal (Emotional) Gelişim, 94

*Bazı Tipik Heyecan Biçimleri, 94; Sa-
vunma Mekanizmaları, 98; Çocuğun
Duygusal Gelişiminde Anne ve Baba-
nın Rolü, 101*

Sosyal Gelişim, 102

İlk Çocuklukta Kritik Yaşlar, 105

İki Buçuk Yaş, 105; Beş Yaş, 106

BÖLÜM 4

**SON ÇOCUKLUKTA
GELİŞİM**

Bilişsel (Cognitive) Gelişim, 109

Sosyal Gelişim, 112

Son Çocuklukta Kritik Yaşlar, 113

Altı Yaş, 113; On Yaş, 114

BÖLÜM 5

**OKUL ÇAĞI ÇOCUĞUNDA
AHLAKİ GELİŞİM**

BÖLÜM 6

**ÇOCUKTA CİNSEL GELİŞİM
VE EĞİTİM***Tuvalet Eğitimi ve Cinsel Duygu-
lar, 124; Cinsel Eğitimde Açıklık ya
da Gizlilik ve Sonuçları, 125; Cinsel
İçerikli Soruların Yanıtlanması, 127;
Ülkemizde Cinsel Eğitim Konusunda
Anne ve Babanın Tutumu, 130*

BÖLÜM 7

**ÇOCUĞUN YAKIN ÇEVRESİ:
AİLE, ARKADAŞ, OKUL VE
ÖĞRETMEN**Psiko-Sosyal Gelişimde Ailenin
Rolü, 130*Ailenin Çocuğa Olan Etkileri, 135;
Anne ve Babanın Aile İçinde Çocuk-
lara Karşı Tutum ve Davranışlarının
Önemi, 136; Anne ve Babanın Ço-
cuklarına Karşı En Yaygın Tutum ve
Davranış Biçimleri, 138; Anne ve Ba-
banın Uyguladığı Disiplin, 140; Duy-
gusal Etkileşim Eksikliği ve Dağılmış
Aile, 141; Anne ve Babanın Dikkat Et-
meleri Gereken Başlıca Noktalar, 144*

Arkadaş İlişkileri, 145

Gruplaşmalar ve "Çete Çağı", 146

Okul, 148

*Eğitimin Amacı ve Okulun İşlevleri,
148; Okul Öncesi Eğitim, 151; 0-6 Yaş
Evde Çocuk Bakım ve Eğitim Elemanı
Yetiştirme Programı, 152; Çocuğun
Psiko-Sosyal Gelişiminde Okulun
Rolü, 153; Okula Hazırlıklı Oluş Ne
Demektir? Okula Başlayan Çocukta
Olması Gereken Özellikler Nelerdir?,
155; Okul Başarısızlığının Nedenleri,
155*

Öğretmen, 159

*Öğretmenin Görev ve Nitelikleri, 159;
Bilgi Toplumu Öğretmeni, 161; Öğ-
retmen Tipleri, 162; Öğretmeni Etkili
Kılacak Eğitim, 163; Öğretmen-Öğ-
renci İlişkileri, 164; Aktif Dinleme,
166*

Okul Fobisi, 169

*Okul Fobisinin Nedenleri, 171; Okul
Fobisinin Sonuçları ve Tedavisi, 173*

BÖLÜM 8

OYUN VE ÇOCUKTA İLGİLER**Oyun, 175**

Oyunda Kültür, İklim ve Cinsiyet Faktörü, 177; Yaşlara Göre Oyunda Görülen Gelişim, 177; Oyun Kuramları, 180; Oyuncağın Eğitsel Önemi ve Oyun Malzemeleri, 183

Çocukta İlgiler, 186**Kitap, 187**

Çocuk Kitaplarının Niteliği, 188; Okuma İlgisinin Yaşlara Göre Gelişimi, 189; Cinsiyet Faktörü, 189; Okuma Zevki ve Kültürü, 190

Resim, 193

Psikolojik Tanıda Resmin Rolü, 195; Çizginin Yaşlara ve Gelişim Aşamalarına Göre Evrimi, 197; Çocuk Resminde Gelişim Aşamaları, 200

Müzik, 203

Müziğin Eğitimsel Rolü, 203; Müziğin Tedavi Edici Rolü, 204

Koleksiyon, 212**Spor, 212**

Özgüvenin Artmasında Sporun Rolü, 213; Bireyin Toplumsallaşmasında Sporun Etkisi, 214; Çocukluk Çağında Karşılaşılan Davranım Bozukluklarının Giderilmesinde Sporun Tedavi Edici İşlevi, 214

Tiyatro, 215

Tiyatronun Eğitim ve İyiedicilik Rolü, 216

Sinema, 218**Bilgisayar, 219****İnternet ve Bilgisayar Oyunları**

Çocuğu Nasıl Etkiler?, 220

Televizyon, 222

BÖLÜM 9

ÇOCUKTA UYUM VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI**Problemlili Çocuklara Yaklaşım****Biçimleri, 228**

Normal ve Anormal Davranış Gelişimi, 228; Normallik Ölçütleri, 229; Problemlili Çocuklara Yaklaşım Biçimleri, 231

Alt İslatma (Enuresis), 233

Altını İslatan Çocukların Ailelerinin Yaklaşım Biçimleri, 236; Tedavisi, 239

Dışkı Kaçırma (Encopresis), 241

Tedavisi, 241

Parmak Emme, 242**Tırnak Yeme, 244****Çocukta Tikler, 244****Yalan Söyleme, 246**

Küçük Çocukların Söзде (Pseudo) Yalanları, 247; Alışkanlık Haline Gelen Yalan, 248; Patolojik Yalan, 249; Çocuk, Yalan Söylemeyi Nasıl Öğrenir?, 251; Yalan Söylemenin Nedenleri, 252; Yalanla Mücadele Nasıl Olmalı?, 253

Çalma-Hırsızlık, 255

Çalma Çeşitleri, 256; Hırsızlığın Çeşitli Psikopatolojik Yönleri, 258; Çalma Davranışının İyileştirilmesi, 258

BÖLÜM 10

ERGENLİK DÖNEMİ

Erinlik (Buluğ) Evresi, 262

Bedensel Gelişim, 263

Gelişimde Hormonların Rolü, 263

Bilişsel (Cognitive) Gelişim, 266**Duygusal (Emotional) Gelişim, 267**

Ergenlik Dönemindeki Yüksek Duygusallığın Nedenleri, 269; Ergenlik

Döneminde En Sık Rastlanan Heyecan Biçimleri, 270

Sosyal Gelişim, 274

Gelişimin Yaşlara Göre Özellikleri, 278

On Dört Yaş, 278; *On Beş Yaş*, 280; *On Altı Yaş*, 281

Gençliğin Ruhsal ve Toplumsal Sorunları, 282

Kimlik Arayışı, 285; *Ergenin Aile İçi İlişki ve Sorunları*, 287; *Kuşaklar Arasında Çatışma ve İsyan*, 291; *Ergenin Sosyalleşmesinde Okulun Önemi*, 297

Ergenlik Döneminde Anti-Sosyal Davranış, 297

Ergende İlgiler, 299

Üniversite Gençliğinin Sorunları, 302

BÖLÜM 11

ERGENLİKTE CİNSEL SORUNLAR

Ergenliğin Ölçütü, 306; *Karşı Cinsle Arkadaşlık*, 310; *Cinsel Enerji ve Mastürbasyon*, 310

Seks Konusunda Genç-Anne ve Baba Diyalogu, 312

GENEL KAYNAKÇA, 316

Sunuş

Günümüzde belirli bir öğrenim düzeyine ulaşmış olan anne ve babaların çocuklarını pedagojik ilkeler ışığında yetiştirmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Eğitimciler de çeşitli kitle iletişim araçlarıyla günden güne daha yoğun bir biçimde uyarılan çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için en sağlıklı eğitim yollarını araştırma çabası içindedirler. Bu ilginin yanı sıra, dünya ülkelerine koşut olarak, ülkemizde de Pedagoji bilim dalına ilişkin çalışmaların giderek arttığı görülmektedir.

İşte "Gelişim Psikolojisi" de diyebileceğimiz bu kitap, çocuğun doğum öncesinden başlayarak ergenliğin sonuna kadar süregelen gelişimini, farklı evreler içinde, tüm boyutlarıyla açıklamak amacıyla hazırlanmıştır.

Her ne kadar çağdaş psikolojiye göre, kişilik gelişiminin insanın yaşamı boyunca süregeldiğini kabul etsek de, kişilik oluşumu ve yapılanmasında, temelin çocukluk döneminde atıldığı gerçeği geçerliliğini korumaktadır. Bu temelin en önemli yapıtaşları ise, sevgi, ilgi ve güvendir. Bunların gerekli ölçüde var olduğu bir ortamda yetişen bir çocuğun, başarılı ve uyumlu bir yetişkin birey olarak topluma katılması olasılığı çok yüksektir. Buna karşılık, gerek uyum ve davranış bozuklukları nedeniyle bize başvuran çocuk vakalarının, gerekse yetişkinlerin ruhsal bunalımlarının kökeninde, bu yapıtaşlarının eksikliği, yetersizliği ya da yanlış biçimlendirilmesinin yattığını görmekteyiz.

Eski Türk düşünürlerinin dedikleri gibi, çocuk yetiştirmek bir sanattır hiç kuşkusuz. Ve yine her sanatta olduğu gibi, anne babanın ve öğretmenin sevgi dolu, sevecen ve uyumlu kişiliği nasıl gerekliyse, bu sanatın yöntem ve ilkelerine ilişkin uygulamalı bilgilerin öğrenilmesi de o denli gereklidir.

Her konunun bir bilim disiplinine sokulduğu çağımızda, Pedagoji alanındaki yeni bulguların ışığında, geleneksel çocuk yetiştirme yön-

temlerinin yanlıları ve eksiklikleri giderek daha açık seçik bir biçimde ortaya konmaktadır. Eğitim yöntemlerinin oluşumunda, toplumsal etkenlerin, gelenek ve göreneklerin etkisi büyük olmakla birlikte, temel pedagojik ilke ve yöntemlerin evrensel olduğu da kesinlik kazanmaktadır.

Otuz yıldan beri vermekte olduğum “Çocuk Psikolojisi” derslerinden ve çocuklar üzerinde yaptığım gözlemlerle araştırmalardan yararlanarak hazırladığım bu kitabın, çeşitli işlevler görmesini ve değişik okur kitlelerine yararlı olmasını amaçlamaktayım.

Çocuk Psikolojisi, çocuğun tüm gelişim evrelerini bilinçli bir biçimde izleyerek, onun gereksinmelerini zamanında ve yeterli ölçüde karşılamak isteyen anne-baba ve eğitimciler için bir başvuru kitabı olarak kaleme alınmıştır. Bu kitabı okuyan anne ve babaların, çocuğu yeterli ilgi, sevgi ve güven ortamında büyütmelelerinin önemini kavrayacaklarını, özellikle “Uyum ve Davranış Bozuklukları” bölümündeki bilgilerin ışığında, yanlış eğitim ya da çeşitli nedenlerle çocuklarına ulaşamadıkları durumlarda uzman pedagoğlara başvurma gereğini duyacaklarını ummaktayım.

Çocuğun sosyalleşmesinde önemine değindiğim okul ortamını ve çağdaş iletişim ilkeleri açısından öğrenci-öğretmen ilişkilerini ele alan bölümleri, öğretmen ve eğitimcilerimizin yararına sundum.

Bir öğretim üyesi olarak, ortak derterimizden birini oluşturan ders ve yardımcı ders kitapları eksikliğini göz önüne alarak, *Çocuk Psikolojisi*'nin pedagoji eğitimi görenlerin bu alandaki ihtiyaçlarını karşılayacak bir yardımcı ders kitabı olmasına çalıştım.

Bunların yanı sıra, amacım, bir başlangıç niteliğindeki *Çocuk Psikolojisi*'nin eksikliklerini zaman içinde gidererek, konuyla ilgili uzmanlara bir temel kaynak oluşturmaktır. Bunu da, ülkemizin bilim alanındaki ortak ilerleme çabasına katkıda bulunma görevi olarak görmekteyim.

İKİNCİ BASIMA NOT

Çocuk Psikolojisi'nin ikinci basımını yayına hazırlarken, 1985 yılının Birleşmiş Milletler'ce "Dünya Gençlik Yılı" olarak ilan edilmesini dikkate alarak ergenlik dönemiyle ilgili bölümü genişletmeye çalıştım.

Hızlı ve sürekli bir büyüme ve gelişmenin yer aldığı, çocukluktan erişkinliğe geçiş demek olan bu döneme ilişkin sorunların, şu günlerde gerek ülkemizde, gerekse tüm dünya ülkelerinde giderek yoğunlaşan güncel bir konu haline geldiğini görmekteyiz. Bu konuya katkıda bulunmak amacıyla İstanbul Üniversitesi öğrencileriyle yaptığım "Gençlik Sorunları" konulu araştırmayı kitabımın bu basımına ekledim.

Kitabın bir yıl gibi kısa bir süre içinde ikinci basımının yapılması, "Çocuk Psikolojisi"ne olan ilginin giderek arttığının bir göstergesi olması açısından kıvanç vericidir.

YİRMİNCİ BASIMA NOT

Çocuk Psikolojisi kitabının yirminci basımı, kitaba kaynak teşkil eden bazı araştırma bulgularının eskimiş olması nedeniyle yeni bilgilerle güncelleştirilerek genişletilmeye çalışılmıştır. Bu basımın gerçekleşmesinde emeği geçen Yard. Doç. Dr. Esra İşmen'e teşekkür ederim.

GİRİŞ

Çocuk Psikolojisinin Konusu, Tarihçesi ve Yöntemi

ÇOCUK PSİKOLOJİSİNİN KONUSU

Çocuk Psikolojisi, bireyin doğum öncesi döneminden başlayarak ergenlik evresine kadar süregelen gelişimini ele alır.

Bir bilim dalı olarak Çocuk Psikolojisi, büyüme ve olgunluk aşamalarını, çevresel faktörlerin bireyin gelişim biçimlerine olan etkisini, çocukla toplumun diğer üyeleri arasındaki duygusal ve sosyal etkileşimi konu edinir.

Çocuk Psikolojisine ilişkin ilk çalışmalar, okulöncesi çocuğunun konuşma, oyun, heyecan ve faaliyetleri gibi belirli davranış yüzlerini içermektedir. Zamanla, farklı yaşlarda çocuğun çeşitli davranış yüzlerinin incelenmesinin yetersiz olduğu görülmüş ve günümüzde Çocuk Psikolojisi, çocuğun belirli gelişim yüzleri yerine, gelişim biçimlerinin tümünü inceleyen bir bilim dalı haline gelmiştir.

ÇOCUK PSİKOLOJİSİNİN KISA BİR TARİHÇESİ

Tarihsel gelişim evreleri içinde, Çocuk Psikolojisine olan ilgi nedenlerinin farklılaştığı görülür. Önceleri iyi bir yurttaş yetiştirmek amacıyla çocuğun eğitimi düşünülmüş, sonraları giderek ilginin, çocuğun bakımı ve fizyolojik gereksinmelerine yöneldiği görülmüştür. Çok yakın bir zamana kadar çocuğun doğal ilgi ve arzuları, disiplinli bir yetişkin olabilmesi düşüncesiyle engellenmiştir.

Batılı Düşünür ve Eğitimcilerin Çocuk Psikolojisi Konusundaki Görüşleri

Antikçağ düşünürü Platon, daha o tarihte bile, *çocukların farklı yeteneklere sahip olduklarını, bu nedenle, farklılıklarının dikkate alınarak eğitilmeleri gerektiğini* savunmuştur.

Çocuk konusunda ilk incelemelerde bulunan eğitimcilerin başında gelen Comenius, 1628-1654 yıllarında yayınladığı yapıtlarında, çocuğun bireyselliğiyle, onun ilgi ve yeteneklerinin tanınması gerektiğini vurgulamıştır.

1762'de Rousseau, *Emile* adlı kitabında, çocukların doğal dürtü (impulse) ve arzularının eğitimin temelini oluşturduğuna değinmiştir.

Rousseau'ya göre, çocuğun doğal gelişiminin kolaylaştırılabilmesi için, onun bireysel ilgi ve yeteneklerini özgürce ifade edebilmesi gerekmektedir.

"Doğaya dönüş" temel görüşünden hareket eden Rousseau, yetişkinlerin kendi fikir ve davranışlarını çocuklara zorla kabul ettirmek istemelerine karşıdır.

18 ve 19'uncu yüzyıllardaki Çocuk Psikolojisine ilişkin çalışmalar arasında, Pestalozzi'nin 1774 yılında kendi çocuğu üzerindeki gözlemlerine dayanarak yaptığı çalışma, çocuk gelişimine ilişkin ilk bilimsel kayıt olarak kabul edilir.

Bunu, 1787'de Tiedemann'ın kendi çocukları üzerinde gerçekleştirdiği gözlemlere dayalı araştırmaları izler. Tiedemann'ın çalışması, Çocuk Psikolojisinde ilk biyografik araştırma olarak kabul edilir. Daha sonra Froebel (1826), özellikle ilk çocukluk eğitimine ilişkin çalışmalar yapmıştır.

19. yüzyılda Darwin'in (1877) yayımladığı *Bir Bebeğin Biyografik Taslağı* adlı yapıtı, Çocuk Psikolojisi için önemli bir adım sayılır.

Daha sonra, 1882'de *Çocuğun Zihni* adlı yapıtıyla ün yapan Preyer, Çocuk Psikolojisinin babası sayılır. Preyer'in bu çalışması, çocuğun özellikle zihinsel gelişimini ele alan sistemli bir rapordur.

Çocuk Psikolojisine deneysel görüşü getiren, Clark Üniversitesi psikoloğu Stanley Hall'dur. Gesell, Goddard, Terman gibi ünlü arkadaşlarıyla birlikte Hall, çocuk ve ergenin davranışı, ilgi ve yetenekleri üzerinde durmuştur. Hall ve arkadaşları, bu verileri (data), gözlemler, sorgu cetvelleri ve deneysel yöntemlerle elde etmişlerdir.⁽¹⁾

20. yüzyılın başlamasıyla Çocuk Psikolojisi alanındaki çalışmaların yaygınlaştığı görülür.

1905'te Fransız psikolog Alfred Binet, geliştirdiği zekâ ölçeğini yayımlamıştır.

Daha sonra Terman ve arkadaşları, bu ölçeği Amerika koşullarına uyarlayıp geliştirmişler ve aynı zamanda, Çocuk Psikolojisi için gerekli bazı bilimsel araştırma yöntemlerini de düzenlemişlerdir.

Arnold Gesell ve çalışma arkadaşlarının 10 ve daha aşağı yaşlardaki binlerce çocuk üzerindeki ayrıntılı gözlemleri, bu yüzyılın önde gelen Gelişim Psikolojisi çalışmaları arasında sayılır.

20. yüzyılda, Çocuk Psikolojisine katkısı olan uzmanlar arasında, Deneysel Öğrenme psikoloğu Thorndike; "Davranışçılık"ın (Behaviorism) kurucusu Watson; "Şartlı Refleks" kuramının sahibi Pavlov sayılabilir.

Görüşlerini "yaşayarak öğrenme" (learning by doing) ilkesine dayandıran Dewey, yüzyılımızın ünlü bir düşünürü olduğu kadar, psikoloğu olarak da dikkatimizi çeker.

Çocuğun zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişimi üzerinde ayrıntılı çalışmaları olan Jean Piaget, 20. yy'ın ünlü çocuk psikologları arasındadır.

Türk-İslam Düşünür ve Eğitimcilerinin Çocuk Psikolojisi Konusundaki Görüşleri

Türk tarihi incelendiğinde, her dönemde çocuğa değer verildiği ve çocuğun aile içinde belirli bir saygınlığa sahip olduğu görülür.

Türk-İslam düşünür ve eğitimcileri, çok eski dönemlerden beri, çocuk ve gencin eğitimine ilişkin çeşitli önerilerde bulunmuşlardır.

Ünlü düşünür Gazzali (1058-1111), eğitimi, "Yabani ısırgan otlarını ayıklayan bir bahçıvanın faaliyeti"ne benzetir. Gazzali'nin bu benzetmesini yüzyıllar sonra Pestalozzi'de de görmekteyiz.

Çocuğun gelişimi ve terbiyesi konularında anne babalara rehber olacak ilk eserler arasında, Keykâvûs'un *Kabusnâme'si*; Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Marifetname'si*yle, Gazzali'nin *Ey Oğul* adlı kitapçığı sayılabilir.

Bu eserlerde, bir bireyin doğumundan olgunluk evresine kadar yaşamı boyunca karşılaşıcağı sorunlar hakkında öğütlere yer verilmiştir. Özellikle *Kabusnâme*, çocuğun beslenmesi, hastalıkları, oyun ve dinlenmesine ilişkin rehber bir kitaptır.

980-1037 yılları arasında yaşayan büyük Türk hekimi İbni Sina, Çocuk Psikolojisi ve Pedagoji aracılığıyla, çocuğun ruh ve beden arasındaki paralel gelişmesini sağlama yanlısıdır. İbni Sina'ya göre, organik faaliyetleri denge içinde sürdürülen bir çocuğun ileride güzel huylu, yani ruh sağlığı yerinde bir birey olması doğal bir gelişme olarak beklenmelidir. Yine İbni Sina'ya göre çocuğun bünyesini güçlendirmek açısından yararlı olacak iki şey vardır. Bunlardan birincisi, çocuğun yumuşak bir biçimde "hareket" ettirilmesi, ikincisi de, çocuğu uyuturken "musiki" (ninni) söylenmesidir. Çocuğun bu iki şeye alıştırılması, onun biri beden ve diğeri de ruh için olan "jimnastik" ve "musiki"ye hazırlanmasına olanak verecektir.

Bütün bu tavsiyelerin yanı sıra, bir çocuğun ruh ve beden açısından dengeli olabilmesi için harcanacak tüm emekler, özellikle çocuğun ruhsal eğilimlerine dönük olmalıdır. Öyle ki, çocuğun aşırı öfkeye, büyük korkuya kapılmasına, üzülmesine ve uykusuzluk çekmesine neden olacak davranışlardan mutlaka kaçınılmasını salık veren İbni Sina, çocuğun ne zaman, neyi istediğini dikkate almak ve bu yolla da ona yaklaşmak, yani onun sevgisini kazanmak gerektiğine işaret etmiştir. Bu yaklaşımın bir başka yolu da, hoşlanmadığı şeyleri çocuktan uzaklaştırarak onun sevgi ve güvenini kazanmaktır. İbni Sina'ya göre böyle bir yetiştirme yöntemi, ruh ve beden sağlığı olmak üzere iki açıdan yarar sağlamaktadır. Huyların "dengeli ve uyumlu" tutulması sayesinde, hem ruh hem de beden sağlığının korunması mümkün olmaktadır.^(*)

Gazzali'ye göre, çocuğun kalbi saf bir cevherdir. Verilen her şeyi kabul etmeye hazır olan çocuğun iyi bir insan olabilmesi için, iyi eğitilmesi gerekir. Çocuğu korumak, eğitmek ve ona ahlaki değerleri kazandırmak göreviyse aileye düşer. Bunun için, "Daha ilk günlerde çocuğun terbiyesine önem verilmelidir," diyerek terbiyede ilk yaşların önemi ne dikkati çeken Gazzali, eğitimi "taş üzerine nakışlar yazma"ya benzetir. Bu konuda Gazzali şöyle der: "Çocuk ana baba elinde bir emanettir. Kalbi kıymetli bir cevher gibi temizdir. Mum gibi her şekli alabilir. Bütün yazı ve şekillerden uzaktır. Temiz bir toprak gibi olup, hangi tohum atılırsa büyür. İyilik tohumu ekilirse, din ve dünya saadetine

(*) Keklik, Nihat, *İbn Sina'ya Göre Çocukta ve Gençlerde Mutedil Mizacın Şartları*, İbn Sina'ya Armağan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1984.

kavuşur.”^(*) Gazzali, çocuk yetiştirmede ana babanın sorumluluğuyla öğretmenin sorumluluğunu aynı düzeyde görmektedir.

Gazzali, ilk yetişme çağında çocuğu, överek ve kötülererek iyiliklere teşvik ve kötülüklerden men etmek mümkün olmadığından, sözlü önlemler yerine, başlangıçta kötü örneklerden koruma yoluyla terbiyeyi önermektedir. Çocuk, iyi ahlakla ilgili güzel bir hareketi gördüğü zaman mutlaka takdir edilmeli ve sevineceği biçimde ödüllendirilmelidir. Sık sık eleştiriden kaçınılmalıdır. Çünkü böyle bir tutum, çocuğu bu sözleri dinlememeye ve kötü davranmaya, kınamaları dinlememeye ve kendisini kınayanları hafife almaya iter. Çocuğa karşı sabırlı davranmalı ve çok ender olarak onu kınamalıdır.

Gazzali’ye göre, çocuğa, hangi oyun türlerinden hoşlanıyorsa onu oynaması için fırsat verilmelidir. Çocukta yalnızca oyun isteği vardır. Eğer çocuk, oyundan tümüyle men edilir ve yalnızca derse, öğrenime bağlanırsa, kalbi ölür, zekası iptal olur, daima dertli ve sıkıntılı olur. Hatta bu durumdan kurtulmak için hileye başvurmak bile isteyebilir.

870-950 yılları arasında yaşayan Fârâbi, zihin eğitimi öğretimi, ruhun terbiyesini de eğitim olarak kabul eder. Böylece eğitimle öğretimi insan doğası üzerine yapılandırır. Modern psikolojideki “bireysel farklar” konusunun, Fârâbi’nin eğitim felsefesinde de var olduğunu görürüz. Eğitim psikolojisinin konularından olan, “kalıtım mı, çevre mi?” tartışmasında, Fârâbi’nin eğitim sisteminin uzlaştırıcı bir yol izlediğini söylemek mümkündür. Kalıtım ve çevre konusu Fârâbi’de, “yaradılış” (fitrat) ve “eğitim” kavramları içinde gerçekçi bir yaklaşımla açıklanmıştır.

Fârâbi’nin yöntemleri değerlendirildiğinde, onun ne aşırı disiplinci, ne de aşırı derecede serbestlik yanlısı (liberal) olduğu görülür. Eğitimde yöntem olarak “haz” ve “elem”i kullanmayı düşünenler arasında, Fârâbi’den önce İslam âleminde yaşayan bir filozof olup olmadığını bilmiyoruz.^(**)

Bu uzmanların yanı sıra, Sadi’nin *Gülistan*; Ebul-Hayr’ın *Hayriyye*; Maraşlı Sümbülzâde Vehbi Efendi’nin *Lütfiyye* adlı eserleri de, eğitime ilişkin önerileri içeren bölümlerle dolu önemli çalışmalardır.

(*) Çamdibi, Hasan Mahmut, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazzali*, Han Neşriyat, Gümüş Basımevi, İstanbul, 1983.

(**) Bayraklı, Bayraktar, *Fârâbi’de Devlet Felsefesi*, Doğuş Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 1983.

ÇOCUK PSİKOLOJİSİNDE YÖNTEM

Çocuğun incelenmesinde yöntem (metot) konusu, uzmanlar için her zaman büyük bir sorun olmuştur.

Gerçekte her yaş düzeyindeki tüm davranış biçimlerini ölçen bir teknik ya da yöntemden söz etmek olanaksızdır. Düşüncelerini dile getiremeyen çocuğu incelerken farklı inceleme yöntemlerinden yararlanmak gerekir.

Günümüzde, doğruluk derecelerinin azlığı nedeniyle, bebek biyografileri ve sorgu cetvelleri gibi yöntemlere daha az başvurulmaktadır.

Bilimsel psikolojik çalışmaların başlangıcında birçok araştırma laboratuvarında gerçekleştirilmeye çalışıldı. Böylelikle, çocuğun davranış biçimini etkileyen koşullar titizlikle kontrol altına alınmış oldu. Ancak laboratuvar ortamı çocukları kuşkuya itti ve çocuklar, günlük yaşamındaki gerçek davranışları yerine, laboratuvarın gerektirdiği biçimde davranmayı yeğlediler.

Bu yöntemdeki zorluklar, sonraları Gesell tarafından "Tek Yüzlü Ekran" kullanılarak giderilmeye çalışıldı.

Sonraları çocuk psikologları, çocukları ev, okul ve oyun gibi doğal ortamlarında inceleyen "Alan Çalışmaları"na ağırlık verdiler. Ancak bu çalışmalardaki bulgularla, laboratuvar tekniğinden elde edilen bulguların eşdeğerde olmadığı görüldü.

Çocuk Psikolojisinde Kullanılan Yöntemler

1. *Doğal Gözlem (Naturalistic Observation)*: Gözlem, çocukları incelemede en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Birçok pedagoğ, doğal gözlem yöntemiyle elde edilen bilgilerin, daha iyi kontrol edilebilen, ama sınırlı olan tekniklere oranla daha sağlıklı olduğunu savunmaktadır.

Bu yöntemin temelini, anne-baba ya da diğer erişkinlerin, çocuğun günlük davranış gelişimini dikkatle izlemesi oluşturur.

Bu yöntemle elde edilen bilgilerin düzensiz olmasına ve gözlemcinin kişisel yorumuna ağırlık verilmesine karşın, çocuğun davranış ve alışkanlıklarını tümüyle yansıtan bir yöntem olması nedeniyle değeri büyüktür.

PROF. DR. HALUK YAVUZER ÇOCUK PSİKOLOJİSİ

Anne-babalara, öğretmenlere, konuyla ilgili uzmanlara ve eğitim görenlere, çocuğun doğum öncesi döneminden başlayarak ergenlik sonuna kadar süregelen tüm gelişimini

açıklamak amacıyla hazırlanmış olan bu kitap, aynı zamanda temel bir gelişim psikolojisi el kitabı niteliğini taşımaktadır.

Kitapta, büyüme ve olgunluk evreleriyle, çevresel faktörlerin birey gelişimine olan etkisi ele alınmış, çocukla, aile, okul ve oyun çevresinde bulunan toplumun diğer üyeleri arasındaki duygusal ve sosyal iletişim incelenmiştir.

Bütün bunların dışında, anne-babaların sıklıkla karşılaştıkları psiko-pedagojik kaynaklı uyum ve davranış bozukluklarından, tırnak yeme, parmak emme, yalan söyleme, alt ıslatma, dışkı kaçırma, okul başarısızlığı, çalma ve kaçma gibi konular ele alınmış, nedenleriyle eğitimsel tedavi yolları anlatılmaya çalışılmıştır.

ISBN 978-975-14-1644-5

KDV den muaftr

9 789751 416445